

Др Урош Здравковић,*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД
doi:10.5937/zrpfni1879415Z

UDK: 339.52

Рад примљен: 02.07.2018.

Рад прихваћен: 17.09.2018.

АКТИВНА ЛЕГИТИМАЦИЈА У ПОСТУПКУ РЕШАВАЊА СПОРОВА ПРЕД СВЕТСКОМ ТРГОВИНСКОМ ОРГАНИЗАЦИЈОМ*

Апстракт: У оквиру система за решавање спорова пред Светском трговинском организацијом (СТО) процесна легитимација се везује за круг субјеката који могу имати својство стране у спору, као и за услове које ти субјекти морају испунити како би водили конкретни спор у својству тужиоца или туженог. Чланице СТО имају неограничену аутономију у погледу одлучивања о покретању поступка и активна легитимација није подложна провери *ex ante* од стране било ког институционалног тела СТО. Од чланица СТО се, међутим, очекује да поступају у складу са начелом добре вере приликом иницирања поступка. Систем решавања спорова пред СТО је ексклузивно намењен њеним чланицама. Државе и остале територије које нису пуноправне чланице Организације немају право на приступ овом механизму. Такође, приватна лица, појединци и компаније не могу поседовати ни активну ни пасивну процесну легитимацију. Компаније, међутим, кроз своје формално и неформално деловање, имају *de facto* значајну улогу у поступцима који се воде пред СТО.

Кључне речи: Светска трговинска организација, систем решавања спорова, активна легитимација, DSU споразум.

---

* uros@prafak.ni.ac.rs

** Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, бр. 179046, који спроводи Правни факултет у Нишу, а финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

У оквиру Споразума о оснивању Светске трговинске организације (даље и: СТО) усвојен је Договор о правилима и процедурама за решавање спорова (енг. *Dispute Settlement Understanding*, даље и: *DSU*), као део Завршног акта Уругвајске рунде, потписаног априла 1994. године. Споразум *DSU* представља основни процесно-правни извор за решавање спорова у оквиру СТО.

До краја 2017. године званично је пред органима СТО покренута процедура решавања спорова 535 пута.¹ У контексту права СТО, основ спора између чланица СТО представља непоштовање одредби које су садржане у одговарајућим споразумима ове организације. На тај начин, чланица која је „прекршилац“ права СТО користи бенефиције отвореног тржишта других чланица, док истовремено штити своје тржиште стварајући баријере које онемогућавају истоврсне бенефиције за њих. Мотиви за кршење обавезе могу бити разни, а најчешће се ради о заштити домаће индустрије од конкуренције из увоза, или извозној промоцији сопствене индустрије. Решавање спорова између чланица СТО представља слојевит и комплексан процес, који се може поделити на три основне фазе: претпарничну, парничну и постпарничну.

Овај рад се бави процесно-правним претпоставкама покретања процедуре решавања спорова између чланица СТО у претпарничној фази спора. Говори се о условима за активну процесну легитимацију чланице СТО која је заинтересована да покрене процеуру пред органима СТО против друге чланице, за коју сматра да примењује мере несагласне са правом СТО. Посебна пажња је посвећена настојањима у литератури да се приступ систему решавања спорова пред СТО омогући и приватним лицима, пре свега компанијама које су директно погођене несагласним мерама чланица СТО. Иако немају право на приступ *DSU* систему, указује се на значајне механизме формалне и неформалне природе које компаније могу користити приликом утицаја на своје владе да покрену процедуру пред судећим телима СТО.

2. Стварна и процесна легитимација у поступку решавања спорова пред СТО

Питање стварне и процесне легитимације, како активне тако и пасивне, у оквиру система решавања спорова пред СТО има исти значај као и код

---

1 У вези са актуелним бројем регистрованих процедура видети интернет сајт СТО: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm.

националних грађанско-процесних система. Разлика која постоји између стварне и процесне легитимације у националним правним системима може се *mutatis mutandis* пресликати и на питање легитимације у оквиру *DSU* механизма. Стварна легитимација код тужиоца подразумева да је он носилац одређеног правног овлашћења, док у односу на туженог стварна легитимација значи да је то лице носилац одређене правне дужности. Стварна легитимација није процесно, већ материјално-правно питање од кога зависи основаност тужбеног захтева. У националним грађанско-процесним системима, суд ће, уколико не утврди стварну легитимацију код тужиоца или туженог, одбити тужбени захтев као неоснован. У контексту *DSU* система, стварна легитимација се везује за основ покретања процедуре пред судећим телима СТО. У начелу, чланица СТО има основа да покрене процедуру против друге чланице уколико ова примењује мере које су несагласне са нормама обухваћених споразума СТО.² Чланица СТО има активну стварну легитимацију уколико је ималац права и интереса који су гарантовани одредбама обухваћених споразума, док друга чланица има пасивну стварну легитимацију уколико је својим унутрашњим мерама повредила своју дужност поштовања тих одредби и тиме нанела штету чланици-тужиоцу.

Процесна легитимација представља овлашћење за вођење парнице, односно способност странке да у сопствено име води парницу. Активна процесна легитимација је могућност странке да своје право оствари покретањем конкретне парнице, односно овлашћење конкретног тужиоца да против конкретног туженог покрене парницу. У оквиру *DSU* система, процесна легитимација се везује за круг субјеката који могу имати својство стране у спору пред судећим телима СТО, као и на услове које ти субјекти морају испунити како би водили конкретни спор у својству тужиоца или туженог.

3. Процесна легитимација у систему решавања спорова пред СТО

Систем решавања спорова предвиђен механизмом СТО је ексклузивно намењен њеним чланицама. Државе и остале царинске територије које нису пуноправне чланице Организације немају право на приступ *DSU* механизму. То је и разумљиво, имајући у виду да се на државе и територије изван СТО не примењују права и обавезе из обухваћених споразума. Зато не могу тужити, нити бити тужене пред њеним органима. У том смислу се *DSU*

---

² „Обухваћени споразуми“ (енг. *covered agreements*) су споразуми из пакета права СТО услед чије повреде чланица СТО може покренути процедуру правне заштите пред органима СТО против друге чланице, која врши повреду. Дефинисани су у Апендиксу I *DSU* споразума.

механизам разликује од система у оквиру Међународног суда правде (*International Court of Justice – ICJ*), који дозвољава државама које нису чланице Организације уједињених нација да буду тужиоци, тужени или умешачи у поступку пред Судом (Palmeiter, Mavroidis, 2004: 29).

Чланица СТО има право да затражи правну заштиту у оквиру *DSU* механизма без обзира да ли је претходно исцрпла правне могућности пред органима и судовима чланице која примењује дискриминаторне мере.³

Питање активне легитимације у контексту *DSU* процедуре представља кумулативни одраз следећих принципа:

- Прво, чланице СТО имају неограничену аутономију у погледу одлучивања о покретању поступка. То могу учинити када год сматрају да за то имају одређени интерес;
- Друго, активна легитимација није подложна провери *ex ante* од стране било ког институционалног тела СТО и не постоји могућност „забране“ покретања поступка;
- Треће, од чланица СТО се очекује да поступају у складу са начелом добре вере приликом иницирања поступка.

На основу прве реченице одредбе III (7) *DSU*, чланица СТО је дужна да пре покретања процедуре процени да ли ће у томе имати успеха. Неопходно је да код иницијатора поступка постоји уверење да ће поступак резултовати позитивном одлуком судећих тела СТО.

Када се ради о постојању правног интереса код тужиоца, судећа тела СТО су става да је реч о категорији која није подложна преиспитивању од стране тих тела. У спору *EC – Bananas III* Апелационо тело (АТ) је *locus standi* из члана III (7) *DSU* интерпретирало на начин да се од чланице СТО очекује да поседује велику дозу „самоконтроле“ (енг. „*self-regulating*“) приликом процене да ли ће имати користи од покретања поступка.⁴ У том смислу, чланице СТО поседују широку дискрецију у погледу одлуке да ли да случај упуте судећем телу СТО. Овакав став је „ишао на руку“ САД које су биле један од тужилаца у овом спору. Будући да се радило о мерама које су се односиле на увоз банана, Европска заједница (тужена у спору) оспоравала је постојање правног интереса САД да покрену спор, јер оне нису значајнији

---

3 Видети Извештај Панела у спору *Guatemala – Cement II*, пар. 8.83. Цео назив предмета: *Guatemala – Definitive Anti-Dumping Measures on Grey Portland Cement from Mexico*, WT/DS156/R, adopted 17 November 2000, DSR 2000: XI, 5295.

4 Видети пар. 135 Извештаја. Цео назив предмета: *European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas*, WT/DS27/AB/R, adopted 25 September 1997, DSR 1997: II, 591.

произвођач нити извозник банана. Међутим, АТ је сматрало да САД имају потенцијални извозни интерес и да њихово унутрашње тржиште банана може бити погођено мерама ЕЗ. Штавише, АТ се сложило са аргументацијом Панела да одредбе III (3) и (7) *DSU*, као ни све остале одредбе овог Споразума, не предвиђају ни експлицитно ни имплицитно постојање „правног интереса“ као предуслова који мора постојати код чланице која намерава да покрене процедуру.⁵

Прва реченица члана III (7) *DSU* представља одраз процедуралног принципа добре вере. Наиме, природа ове одредбе указује на обавезу инструктивне природе: чланица СТО се оставља да сама, у доброј вери, процени могући исход спора и да у складу са тим донесе одлуку о покретању процедуре. Међутим, *DSU* не успоставља механизам који би чланицу обавезао на такво поступање, нити предвиђа одговарајући систем провере и санкција у случају супротног понашања. Панел није овлашћен да испитује да ли је чланица СТО заиста поступала у доброј вери када је покренула процедуру. Домет одредбе III (7) *DSU* је ограничен на препоруку чланицама да поступају у доброј вери приликом употребе права на правну заштиту пред органима СТО, а њена сврха се састоји у превенцији фразулозног вршења права. Уколико чланица не поступи у складу са природом одредбе III (7) *DSU*, то не утиче на њено право да иницира поступак. И у том случају панел има овлашћење, односно дужност, да се упусти у одлучивање о меритуму спора. Према мишљењу које је исказало АТ у спору *Mexico — Corn Syrup (Article 21.5 — US)* судећа тела СТО морају уважити **претпоставку** да је тужилачка страна поступала у доброј вери и да је стекла претходно уверење да ће покретање спора за њу бити корисно. Судећа тела не поседују надлежност да залазе у утврђивање тих околности, нити тужена страна може оспоравати постојање такве претпоставке.⁶

Овакав став додатно поткрепљује и одредба III (3) *DSU* која предвиђа да се спорови морају решавати у складу са начелом ефикасности, када чланица СТО „сматра“ да јој је било која повластица на основу обухваћених споразума умањена мерама друге чланице. Употреба термина „сматра“ указује да је фокус на субјективној перцепцији чланице.⁷ Не ради се, дакле, о објективној категорији која је подложна испитивању од стране судећег тела СТО.

---

5 Пар. 132 Извештаја.

6 Видети пар. 73 и 74 Извештаја. Цео назив предмета: *Mexico – Anti-Dumping Investigation of High Fructose Corn Syrup (HFCS) from the United States – Recourse to Article 21.5 of the DSU by the United States*, WT/DS132/AB/RW, adopted 21 November 2001, DSR 2001: XIII, 6675.

7 Видети Извештај АТ у спору *US — Upland Cotton*, пар. 264. Цео назив предмета: *United States – Subsidies on Upland Cotton*, WT/DS267/AB/R, adopted 21 March 2005, DSR 2005: I, 3.

Активна легитимација није условљена постојањем евентуалне штете коју трпи чланица – тужилац, мада се штета претпоставља. Према мишљењу које је АТ исказало у спору поводом имплементације препорука из Извештаја ЕЦ — *Bananas III*, чланица СТО која трпи штету услед несагласних мера друге чланице, без сумње поседује активну легитимацију за покретање поступка. Међутим, постојање штете није *conditio sine qua non* активне легитимације: страна ће имати *locus standi* и уколико се штета не може утврдити.⁸ То произилази и из тумачења АТ да чланице СТО имају широку дискрецију у погледу иницирања процедуре решавања спорова.

Уколико чланица СТО сматра да друга чланица својим активностима крши поједини обухваћени споразум, то је довољно да се претпостави да је уверена у свој успех пред судећим телима СТО, односно да је приликом иницирања процедуре поступала у доброј вери. Штавише, када се ради о спору због кршења СТО обавеза, постоји презумпција штетног дејства, на основу члана III (8) *DSU*. Из тога се претпоставља да чланица која покреће поступак има и економски интерес за такву акцију. Економски интерес се може посебно претпоставити с обзиром на чињеницу да су прави иницијатори решавања спорова компаније које послују у чланицама СТО и од чијег успеха на међународном тржишту зависи развитак националне привреде. Са друге стране, и одсуство сагледљивог економског интереса не спречава чланицу СТО да се активно легитимише као тужилачка страна.⁹ Како је нагласио поступајући Панел у спору ЕЦ — *Bananas III* (са чиме се касније сагласило и АТ):

„[...] са повећаном међузависношћу глобалне економије, [...] Чланице имају већи улог у спровођењу СТО правила него у прошлости, с обзиром да постоји већа вероватноћа него икада, да ће било која девијација испреговараног баланса права и обавеза утицати на њих, директно или индиректно.“¹⁰

Ови разлози, према мишљењу Панела и АТ, пружили су довољно оправдање за САД да, у складу са одредбама *GATT*-а, поднесу тужбу против мера Заједнице које су се односиле на увоз банана. Међутим, АТ је у истом

8 Видети Извештај АТ у спору ЕЦ – *Bananas III (Recourse to Article 21.5 of the DSU by the United States)*, пар. 463–464. Цео назив предмета: *European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Article 21.5 of the DSU by the United States*, WT/DS27/AB/RW/USA, adopted 22 December 2008.

9 Видети Извештај Панела у спору, *Korea – Definitive Safeguard Measure on Imports of Certain Dairy Products*, WT/DS98/R and Corr.1, adopted 12 January 2000, as modified by Appellate Body Report WT/DS98/AB/R, DSR 2000: I, 49, пар. 7.13.

10 Видети пар.7.50. Извештаја Панела у спору ЕЦ — *Bananas (Ecuador) III*.

Извештају нагласило да ниједан фактор који је поменут у овом случају не треба нужно да буде опредељујући у другим случајевима.¹¹

Морамо истаћи да је оваква одлука АТ унела дозу недоречености и несигурности у систем решавања спорова (Davey, 2001: 98). Судаћа тела СТО су током решавања овог спора несумњиво била под притиском, што је и резултирало оваквим ставом. Панел и АТ су одлучили да том приликом стану на страну САД, што су учинили уз помоћ натегнутог тумачења активне легитимације од кога се и само АТ оградило, наглашавајући да таква интерпретација не треба нужно да буде опредељујућа за будуће случајеве.

Према речима Цветковића, *„либерални приступ у односу на активну легитимацију нов је и контроверзан: у пракси ГАТТ-а нема традиције такве врсте. Њиме се отвара простор да право на покретање спора пред СТО добије карактер „actio popularis“, јер теоретски, свака држава чланица Светске трговинске организације може имати интерес да спречи било коју материјалну повреду обухваћених споразума* (Цветковић, 2010: 20–21). Некадашњи генерални директор СТО Паскал Лами (Pascal Lamy) је ову карактеристику система решавања спорова навео као доказ хипотезе о „комунизацији“ права СТО: свака држава може да захтева спровођење норме правног система СТО чак и када нема свој непосредни интерес у спору. Тиме се реализује процес „институционализације међународне одговорности“ и осигурава „поштовање за норму, а не поштовање страха од репарације“ што у крајњем води трансформацији СТО из „друштва“ у „заједницу“ (е. *„from society to community“*) (Lamy, 2007: 976; Цветковић, 2010: 21).

Без обзира на широку могућност прекомерне и неосноване употребе *DSU* механизма, чланице СТО су у приличној мери рационалне када је такав вид правне заштите у питању и добро процењују изгледе за успех у поступку. Оваква тврдња се може поткрепити податком да је проценат успеха тужилачких захтева преко 90 одсто (од 197 спорова који су резултовали извештајем ОРС до краја 2015. године, у свега 17 је одбијен захтев).

4. Полемике о праву на приступ *DSU* механизму приватним лицима

Процедура решавања спорова резервисана је за државе и аутономне царинске територије које су пуноправне чланице СТО. Стране у поступку могу бити искључиво јавно-правни субјекти. Приватна лица, појединци и компаније не могу поседовати ни активну ни пасивну процесну

---

11 Видети пар. 138 Извештаја.

легитимацију. Правни систем СТО не познаје принцип директног дејства његових норми, као што је то случај са правним системом ЕУ. То значи да приватна лица не могу бити титулари права, нити се правилима СТО могу обавезивати. Суд правде ЕУ је категорично и аргументовано одбио могућност да се појединци позивају на норме СТО (исто је чинио и током ере *GATT*-а).¹² Наведено имплицира да појединци не могу ни тражити правну заштиту због кршења СТО норми. Ипак, не треба губити из вида да су приватне компаније управо актери који трпе највећу штету услед ограничавајућих мера чланица СТО. Централни принцип СТО се састоји у праву на приступ тржишту, чиме се у пракси углавном штите интереси транснационалних компанија (Picciotto, 2003: 380). Компаније могу трпети штету не само услед противправних мера држава изван њиховог седишта, већ и услед мера које спроводи њихова матична држава. Без обзира на чињеницу да чланице СТО имају искључиво право на заштиту у оквиру нормативног система СТО, управо се приватне компаније појављују као *de facto* иницијатори поступака, јер одлука чланице да покрене и истраје у поступку умногоме зависи од иницијативе и подршке приватног сектора.

У литератури су постојала, и даље постоје, заговарања да приватним лицима треба омогућити *locus standi* у систему решавања спорова пред СТО. Као главни аргумент наводи се да компаније представљају примарне актере светске трговине и да трпе највећу штету од дискриминаторних мера. Поред тога, истиче се да су компаније мање подложне политичким притисцима него што је то случај са државама. За разлику од тужбе државе, тужба приватне компаније се не може *a priori* тумачити као политички маневар (Schuyler, 1997: 2277; Catbagan, 2009: 279 и даље). Из тог разлога, компаније могу растерећеније приступити процедури него држава, која то питање и последице таквог чина готово увек сагледава из више угла. Компаније би као тужиоци свакако биле слободније и у изношењу аргументације током процедуре, за разлику од држава које су по том питању доста одмереније, пре свега због опасности од нарушавања политичких односа са државом са којом се упуштају у спор.

Ми се, свакако, можемо сложити са тим да би додељивање права на правну заштиту у оквиру СТО приватним лицима на први поглед допринело легализму међународне трговине, а самим тим и већем степену остваривања дистрибутивне правде. Уосталом, облик међународноправне процедуралне заштите у коме су учесници у спору приватна лица и државе већ пола века функционише на универзалном плану када су у питању стране инвестиције. Наиме, на основу Конвенције којом је основан

12 Реч је одлукама Суда у споровима „*International Fruit*“ (спор из ере *GATT*-а) и „*Portuguese Textiles*“. Детаљније о овоме: Цветковић, 2009: 250 и даље.

Међународни центар за решавање инвестиционих спорова (*International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID*), приватни инвеститор може директно тужити државу пријема инвестиције у случају када сматра да је оштећен мерама државе које су у супротности са уговором, конвенцијом или законом који му гарантује одређена права. Ово важи уз услов да је надлежност Центра уговорена одговарајућим билатералним споразумом између државе порекла и државе пријема инвестиције, или непосредним (дијагоналним) споразумом између инвеститора и државе (Цветковић, 2007: 67 и даље; Цветковић, 2004: 249 и даље). Инвеститор, дакле, може остварити непосредну правну заштиту пред независном арбитражом, уз услов да држава претходно на то пристане.

Ситуација код правног режима међународне трговине је, међутим, другачија. Права и обавезе у оквиру СТО нису резултат појединачног уговарања, већ функционишу у оквиру јединственог и недељивог пакета. Материјално међународно право страних инвестиција није на такав начин централизовано. Државе аутономно одлучују о потписивању одређеног билатералног споразума о заштити страних инвестиција, као и о пријему инвестиције и уговорању одговарајућег система правне заштите за инвеститора. Право СТО не предвиђа такав вид аутономног иступања својих чланица. Осим тога, додељивање активне (стварне и процесне) легитимације приватним лицима захтевало би корениту реформу правног система СТО која би подразумевала увођење принципа директног дејства СТО норми. На тај начин би се омогућила директна правна заштита за приватна лица, не само против мера других држава, већ и против мера држава у којима се налази њихово седиште или пребивалиште. Такође, јавила би се оправдана дилема да ли компаније и појединци могу, услед повреде СТО норме, правну заштиту тражити и пред националним судовима. Уколико би се дозволило директно дејство СТО норми по угледу на норме ЕУ, такав вид заговарања би имао утемељење. Због тих разлога, оваква фундаментална реформа још увек нема подршку међу чланицама СТО, што је и разумљиво. Последице таквог изобличавања права СТО би биле несагледиве и без сумње би нарушиле успостављени баланс права и обавеза.

Иако немају формалноправну могућност да иницирају поступак, компаније имају *de facto* значајну улогу у том процесу. Оне могу кроз своје формално и неформално деловање да утичу на одлуку државе у том погледу.

Компаније могу формално, уколико национално законодавство то предвиђа, упутити иницијативу (нпр. путем петиције) званичним органима државе да реагује уколико трпе одређену штету због дискриминаторних мера

друге државе. У националним законодавствима може бити предвиђена и обавеза државних органа да покрену процедуру заштите уколико постоји иницијатива приватног сектора. Пример је Трговински акт САД из 1974,¹³ који у Секцији 302 предвиђа да свако заинтересовано лице може поднети иницијативу државним органима са циљем предузимања истраге у случају кршења трговинског споразума које САД примењују. Други пример се налази у секундарном законодавству ЕУ у области средстава заштите од трговинских ограничења трећих држава. У тој области је донета Уредба 3286/94¹⁴ о процедури ЕЗ у области заједничке трговинске политике, којом су предвиђене мере за остваривање права која се заснивају на међународним правилима, посебно оним успостављеним у оквиру СТО 1994. године. Компаније из држава-чланица имају право, на подлози Уредбе, да од органа ЕУ захтевају одговор на било које трговинско ограничење успостављено од стране трећих држава са циљем изналажења мера за елиминисање штете и отклањање неповољних трговинских ефеката у међународној трговинској размени, сагласно усвојеним међународним правилима. Као услов примене таквих мера потребно је да трећа држава крши правила међународне трговине, посебно она која су предвиђена споразумима у систему СТО (Ђирић, 2013: 60–61). Ови примери илуструју значајну формалну могућност иницијативе када је у питању приватни сектор.

Компаније могу и на неформалан начин, путем лобирања, такође утицати на званичнике у погледу покретања поступка. Што је компанија већа, то је и њен утицај значајнији. Компаније су такође значајни неформални актери и током самог поступка. Будући да су заинтересоване за исход спорова, оне често пружају материјалну и саветодавну подршку представницима државе који непосредно, у својству правних заступника, учествују у процедури пред судећим телима СТО. Кроз сарадњу држава и компанија током иницирања и учествовања у поступцима пред СТО, успоставља се својеврстан вид јавно-приватног партнерства. Јавни и приватни актери, у том контексту, су узајамно зависни и утичу подједнако на животни стандард и свеопште благостање у друштву. С тим у вези, укрштају се и њихови економски интереси. Кроз удруживање својих ресурса (јавних и приватних), успостављају снажан заједнички капацитет и ефикасније остварују и штите бенефите који произлазе из права СТО (Shaffer,

13 Pub.L. 93–618, 88 Stat. 1978, enacted January 3, 1975, codified at 19 U.S.C. ch. 12.

14 Council Regulation (EC) No 3286/94 of 22 December 1994 laying down Community procedures in the field of the common commercial policy in order to ensure the exercise of the Community's rights under international trade rules, in particular those established under the auspices of the World Trade Organisation (OJ L 349 of 31. 12. 1994). Amending acts: Regulation (EC) No 356/95 (OJ L 41 of 23.2.1995), Regulation (EC) No 125/2008 (OJ L 40 of 14. 2. 2008).

2003: 144–146). Приватне компаније, уколико су заинтересоване, могу представљати веома јаког савезника правном тиму који формално заступа чланицу пред *DSU* телима. Будући да су непосредни учесници на тржишту, компаније често поседују информације „из прве руке“ о условима за приступ одређеним тржиштима и препрекама са којима се суочавају. Такве информације су драгоцене заступничком тиму државе, који на основу тога стиче сазнања о чињеничном стању и креира одговарајућу правну аргументацију (Durling, 2001: 148–149).

На основу наведеног, може се закључити да је улога компанија, како у иницирању, тако и у самом току процедуре и те како значајна, иако их правни систем СТО не препознаје као релевантне субјекте током поступка. Уместо директног, поседују индиректни приступ систему решавања спорова, који се рефлектује кроз могућност да убеди своју државу да покрене процедуру (Schoenbaum, 1998: 654). У сваком случају, веће ангажовање ширег круга актера у поступку правне заштите пред СТО може увек позитивно утицати на спремност државе да учествује у таквим процедурама.

5. Закључак

Систем решавања спорова у оквиру СТО је, формално, у значајној мери отворен за све чланице СТО у фази иницирања процедуре. Споразум *DSU* и пракса судећих тела СТО на прилично релаксиран начин уређују питање постојања активне легитимације, односно правног интереса чланице СТО за покретање процедуре решавања спорова против друге чланице.

Систем решавања спорова предвиђен *DSU* споразумом је ексклузивно намењен чланицама СТО. Државе и остале царинске територије које нису пуноправне чланице Организације немају право на приступ *DSU* механизму.

Чланице СТО имају неограничену аутономију у погледу одлучивања о покретању поступка. То могу учинити када год сматрају да за то имају одређени интерес. Активна легитимација није подложна претходној провери од стране било ког институционалног тела СТО и не постоји могућност „забране“ покретања поступка. Чланица СТО може тужити другу чланицу када „сматра“ да јој је било која повластица на основу обухваћених споразума умањена мерама друге чланице. Од чланица СТО се једино очекује да поступају у складу са начелом добре вере приликом иницирања поступка, односно да процене да ли ће у томе имати успеха. Чланице СТО се оставља да сама, у доброј вери и уз присуство очекиване дозе „самоконтроле“, процени могући исход спора и да у складу са тим донесе одлуку о покретању процедуре. Од посебне важности је и став

судећих тела СТО да активна легитимација није условљена ни постојањем евентуалне штете коју трпи чланица која покреће процедуру. И одсуство сагледљивог економског интереса не спречава чланицу СТО да се активно легитимише као тужилачка страна.

Приватна лица, појединци и компаније не могу поседовати ни активну ни пасивну процесну легитимацију. Приватна лица не могу бити титулари права, нити се правилима СТО могу обавезивати.

У литератури су постојала, и даље постоје, заговарања да приватним лицима треба омогућити *locus standi* у систему решавања спорова пред СТО. Као главни аргумент наводи се да компаније представљају примарне актере светске трговине и да трпе највећу штету од дискриминаторних мера. Међутим, додељивање активне (стварне и процесне) легитимације приватним лицима захтевало би корениту реформу правног система СТО, која би подразумевала увођење принципа директног дејства СТО норми. Последице таквог изобличавања права СТО би биле несагледиве и без сумње би нарушиле успостављени баланс права и обавеза унутар СТО.

Са друге стране, управо се приватне компаније појављују као *de facto* иницијатори поступака пред СТО, јер одлука чланице да покрене и истраје у поступку умногome зависи од иницијативе и подршке приватног сектора. Компаније могу кроз своје формално (нпр. путем петиције) или неформално деловање (путем незваничних притисака и лобирања) утицати на одлуке својих влада да иницирају процедуру решавања спорова пред органима СТО.

Литература/References

Davey, W. (2001). Has the WTO Dispute Settlement System Exceeded its Authority? A Consideration of Deference shown by the System to Member Government Decisions and its Use of Issue-Avoidance Techniques. *Journal of International Economic Law*. 4(1). 79–110.

Durling, J. (2001). Rights of Access to WTO Dispute Settlement. У Rutledge, P. MacVay, I. и Weisberger, M. (Прир.). *Due Process in WTO Dispute Settlement*. London: Cameron May Ltd.

Lamy, P. (2007). The Place of the WTO and its Law in the International Legal Order. *The European Journal of International Law*. 17(5). 969–985.

Palmeter, D. Mavroidis, P. (2004). *Dispute Settlement in the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press.

Picciotto, S. (2003). Private Rights vs Public Standards in the WTO. *Review of International Political Economy*. 10(3). 377–405.

Shaffer, G. C. (2003). *Defending Interests: Public-private Partnerships in WTO Litigation*. Brookings Institution Press.

Schoenbaum, T. (1998). WTO Dispute Settlement: Praise and Suggestions for Reform. *International and Comparative Law Quarterly*. 47(3). 647–658.

Schuyler, G. T. (1997). Power to the People: Allowing Private Parties to Raise Claims before the WTO Dispute Resolution System. *Fordham Law Review*. 65(5). 2275–2311.

Ђирић, А. (2013). *Право спољне трговине*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.

Catbagan, A. (2009). Rights of Action for Private Non-State Actors in the WTO Dispute Settlement System. *Denver Journal of International Law & Policy*. 37(2). 279–302.

Цветковић, П. (2010). *Увод у право Светске трговинске организације*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу.

Цветковић, П. (2009). Однос комунитарног права и права Светске трговинске организације: основна разматрања. Међународна конференција Регионална сарадња у области грађанског судског поступка са међународним елементом. Бања Лука: Правни факултет. 250–271.

Цветковић, П. (2007). *Међународно право страних инвестиција*. Београд: Задужбина Андрејевић.

Цветковић, П. (2004). О процедуралној заштити страних инвестиција. Регионални развој и интеграција Балкана у структуре ЕУ – балканска раскршћа и алтернативе. Ниш: Институт за социологију Филозофског факултета у Нишу. 249–263.